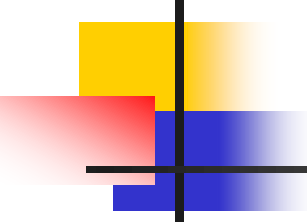

Luomuelintarviketuotannon infopäivät

Lisää Luomua Lappiin,
Loue
22.-23.1.2024
Jaana Elo
KoKo Palvelut

Infopäivien ohjelma

■ 23.1.

- Luomuelintarviketuotannon aloittaminen – ohjeet ja säännöt
- Koostumus – sallitut ja kielletyt tuotantopanokset
- Valmistusteknologiasta
- Luomu ateriapalveluissa

■ 24.1.

- Myynti ja markkinointi – luomusta kertominen
- Luomukeruutuotteiden jalostuksesta
- Kirjanpito ja jäljitettävyys

Luomua koskeva lainsäädäntö

- Neuvoston asetus (EU) 2018/848
 - Neuvosto ja parlamentti: periaatteet ja tavoitteet
- Komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2021/1165
 - Komissio: yksityiskohtaiset sääntöjen sovellukset
 - Muutettu (EU) 2023/121
- Luomulogo EU 271 / 2010
- MMM 1330/2021
 - Laki luonnonmukaisen tuotannon valvonnasta
- MMMa 7/2022
 - Asetus luonnonmukaisesta tuotannosta

Luomuasetuksen soveltamisalasta

- HoReCa-sektori

- Private standards (DK)
- Luomuravintola

- Suomessa ammattikeittiöt ja ateriapalvelut markkina-
valvonnan piirissä

- **Kunnan elintarvikevalvonta**
- Kuluttajaa ei saa johtaa harhaan
- Luomuisuus voidaan kertoa
 - Ruokalistalla
 - Mainonnassa ja markkinoinnissa

Luomuasetuksen soveltamisalasta

■ Tekstiilit

- 1998 luomutekstiilien tuotanto-ohjeet (IFOAM)
- Uusi EU asetus; käsittelemätön lampaan villa, puuvilla, vuodat

■ Kosmetiikka

True Friends of
Natural and Organic
Cosmetics

■ Pesuaineet

- 1.1.2026

■ Lemmikkieläinten ruoat

- 1.5.2024 alkaen

Luomu on valvottua tuotantoa

- ELY-keskus

- Ruokavirasto

- Valvira

- Elintarvikevalvonta

20 000 €
Kaupat

Luomutuotteiden käsittelyn rajanvetoa – Kuka valvoo mitäkin...

VÄHÄINEN KÄSITTELY

JALOSTAMATTOMIEN
TUOTTEIDEN KÄSITTELY

LUOMUELINTARVIKKEIDEN
JALOSTUS

ELY VALVOO –
EI ERILLISTÄ ILMOITUSTA

ELY VALVOO –
ILMOITUS TOIMINNASTA

RUOKAVIRASTO VALVOO –
ILMOITUS TOIMINNASTA

Luomutuotteiden käsittely elintarvikelainsäädännön näkökulmasta

VÄHÄINEN KÄSITTELY
ALKUTUOTANNON TUOTE

KAUPPAKUNNOSTUS
MÄÄRÄRAJAT LUOVUTUKSELE
MMM 318/2021

TUOTTEEN LUONNE MUUTTUU
-> JALOSTE

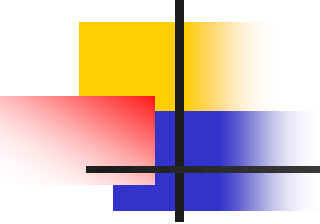

REKISTERÖITY ELINTARVIKEHUONEISTO
MÄÄRÄRAJAT YLITTYVÄT
VÄHÄRISKINEN TOIMINTA
HELPOTUKSIA MATALAN KYNNYKSEN ALOITUKSELLE
HUOM! EL 297/2021 §19 HYGIENIAPASSI

LUOMUELINTARVIKKEIDEN
JALOSTUS

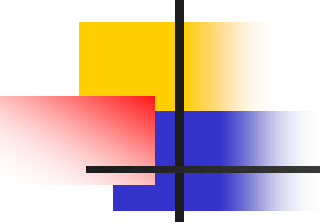
REKISTERÖITY ELINTARVIKEHUONEISTO
KOEMARKKINTOINTI MAHDOLLISUUS
SÄÄNNÖLLINEN TOIMINTA -> VALVONTA
RISKIPERUSTEISUUS & MAKSUT

Luomuvälvontaan hakeutuminen

- Luomuvälvontalomake 1
- Täydennyslomake 1h
 - Toiminnan ja elintarvikeluokkien yksilöinti
 - Lyhyt kuvaus toiminnasta (alihankinta)
- Luomusuunnitelma
 - Laadintaohje Ruokaviraston sivuilla
- Kaupparekisteriote
 - < 3kk vanha -> koko paketti kirjaamo@ruokavirasto.fi

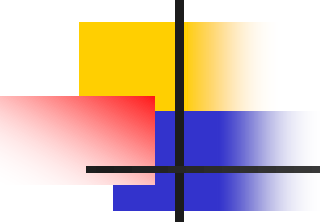
Hakuprosessin eteneminen ja toiminnan aloittaminen

- Käsittelyaika virastossa n. 1 kk
 - Mahdolliset lisäselvityspyynnöt
- Ensimmäinen tarkastus – ns. alkutarkastus
 - Luomutarkastaja ottaa yhteyttä, sovitaan aika
 - Mahdolliset lisäselvitykset -> korjaus / täydennys 2 vkon aikana, toimitus kirjaamo@ruokavirasto.fi
- Tarkastuskertomuksen läpikäynti
 - Hyväksyminen -> sertifikaatti
 - Luomutuotteiden myynti ja markkinointi voi alkaa

Luomusertifikaatti

- Todiste luomuvälvontaan kuulumisesta
- Traces –järjestelmän halupalveluun tallennettu

- Haku valitulla kielellä
- Alkuperäinen sähköinen allekirjoitus
- Kannattaa tallentaa itselleen

Luomusuunnitelman laadinta

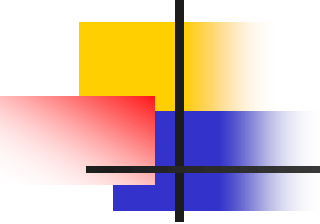
- Luomuasetuksen (EU) 2018/848 vaatimus
- Vapaamuotoinen, ei ole valmista mallia
- Kieli; suomi tai ruotsi
- Voi olla osa yrityksen laatu järjestelmää
- Nimetty vastuhenkilö
- Laaditaan yritystä varten, ei tarkastajaa
- Kuvataan toiminnan luomuisuuden kannalta kriittiset pisteet

<https://www.ruokavirasto.fi/.../luom.../luomusuunnitelmaohje.pdf>

Luomusuunnitelman sisältö

- Kuvaus toiminnasta
- Kuvaus kirjanpidosta ja taseesta
- Tuotteiden koostumus
- Kuvaus pakkausmerkinnöistä
- Kuvaus kuljetusjärjestelyistä ja asiakirjoihin tulevista luomumerkinnöistä
- Mahdolliset alihankintatoiminnot
- Jos sekä luomua että tavanomaista samoissa tiloissa:
 - Kuvaus puhdistustoimista
 - Erilläänpito

Luomutuotteiden jäljitettävyys – tärkeä osa luomusuunnitelmaa

Jäljitettävyys itsessään ei takaa elintarvikkeiden turvallisuutta tai luomuisuutta

Jäljitettävyys on aina osa toimijan riskinhallintaa, kirjataan luomusuunnitelmaan

Jäljitettävyys täytyy osoittaa yksi askel taaksepäin ja yksi askel eteenpäin

https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tietoa-meista/julkaisut/esitteet/luomu/luomuelintarvikkeiden_jaljitettavyys_fi.pdf

Toimijan velvollisuudet EU 178/2002 Art.19

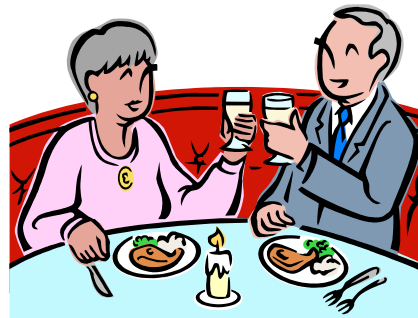
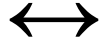
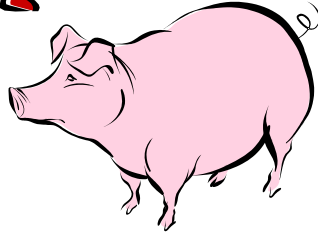
- Varovaisuusperiaate – worst case scenario
- Tunnistaa ja identifioida – askel taaksepäin, askel eteenpäin
- Ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin – käynnistää takaisin veto
- Välittömästi ilmoittaa valvovalle viranomaiselle
- Ilmoittaa kuluttajille tuotteen virheestä ja takaisinvedon syystä, tuotteiden palauttamistavasta
- Yhteistyövelvoite

Velvoitteet ja toimet EU 2018/848 Art. 27-29

- Varovaisuusperiaate – epäily luomuisuudesta
 - Tuote
 - Ainesosa
 - Merkintävirhe
- Tunnistettava – pidettävä erillään
- Tarkastettava epäily – ei markkinoille
- Epäily vahvistettu – ilmoitus luomuvalvonnalle
- Ilmoitus kuluttajille / ostajille
- Yhteistyövelvoite

Luomutuotteen jäljitettävyys

Tyytyväinen ja luottava
asiakas

Voiko olla luomua ja tavanomaista ?

- Ajallisesti erillään
- Paikallisesti erillään
 - Jokaisessa tuotannon vaiheessa
 - Puhdistustoimenpiteet ja niiden kirjaukset
 - Erien tunnistaminen
 - Ajan tasalla oleva kirjanpito

Alihankinta eli ulkoistaminen luomussa

- Ostetaan työ tai palvelu
- Kirjallinen sopimus -> alihankkija sitoutuu luomusääntöihin
 - Kuka, mitä, ketä valvoo
- Päämies vastaa kaikista luomutoimista
- Luomutoiminnot tarkastetaan – kirjanpito toimipistekohtaisesti
- Ilmoitus toimipaikasta / toimipaikoista
- Alihankkija ei kuulu luomuvalvontaan itsenäisenä toimijana -> ei erillistä päätöstä, ei sertifikaattia
- Alihankkijalla myös omaa luomutoimintaa -> sertifikaatti

Alihankinta

Maatila / Yritys
PÄÄMIES

**OMISTAA MARJAT /
TUOTTEET KOKO AJAN**

PÄÄMIES MYY TUOTTEET OSTAJILLE

KIRJALLINEN SITOUMUS

SOPIMUS

Jalostaja:
Mehuasema
Hillontekijä

ALIHANKKIJA

**MYY TYÖTÄ / PALVELUA
RAHTITYÖTÄ**

ASIAKAS / OSTAJA

OSTAA TUOTTEET TUOTTAJALTA

Luomuvälvonta & Maksullisuus

PÄÄMIES
ELY-keskus
Sertifikaatti

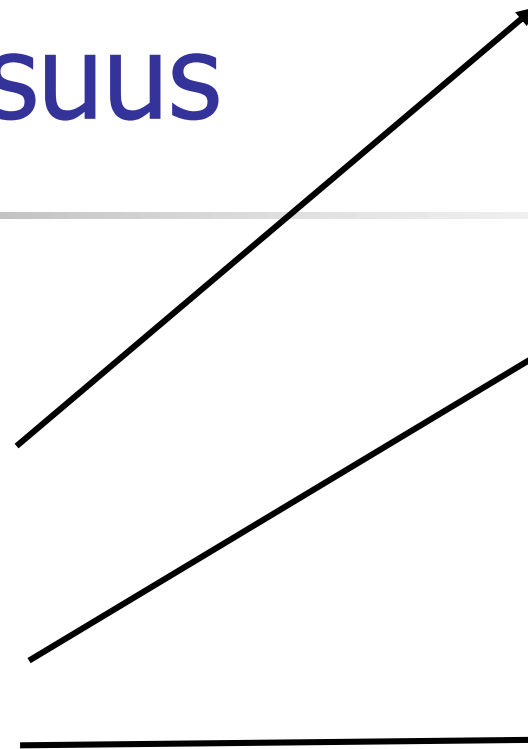
**OMISTAA MARJAT /
TUOTTEET KOKO AJAN**

KIRJALLINEN SITOUMUS

SOPIMUS

ALIHANKKIJA
Ruokavirasto
Ei sertifikaattia
XX € / h
TAI
Ruokavirasto
Oma luomutuotteita
Oma sertifikaatti
XXX € + XX € / h

KAUPAT
ATERIAPALVELUT
Markkinavälvonta

JATKOJALOSTAJA
Ruokavirasto
Oma sertifikaatti
XXX € + XXX € / h

Vuokraustoiminta

- Toimitilojen vuokraus
 - Koulun keittiö, varasto, varastopaikka
- Laitteiden vuokraus
- Toimija vastaa kaikesta
 - Luomuehtojen noudattamisesta
 - Mahdollisesta erilläänpidosta
 - Kirjanpidosta
 - Useitakin eri vuokrapaikkoja -> tarkastetaan osana luomutoimintaa
 - Toiminnot kirjataan osaksi toimijan sertifikaattia

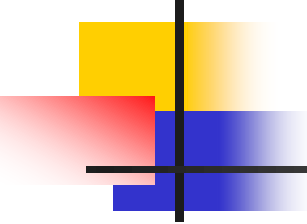

Luomuelintarviketuotanto

EU 2018/848

EU 2021/1165

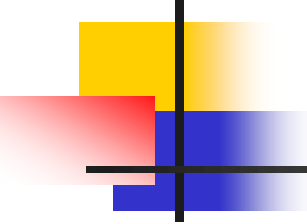

Mitä ovat luomuelintarvikkeet?

- Elävät tai jalostamattomat maataloustuotteet
 - Elintarviketuotantoeläimet (lampaat, siat, siipikarja, nauta)
 - Liha, maito, hunaja, kahvi, vihannekset... - alkutuotannon tuotteet
- Elintarvikkeina käytettävät jalostetut maataloustuotteet
 - Lihajalosteet, leipomotuotteet, makeiset...
- Muut läheisesti maatalouteen liittyvät tuotteet, jotka on lueteltu luomuasetuksen liitteessä I
 - Elintarvikkeena käytettävä hiiva; mate, sokerimaissi, viininlehdet, humalanversot (kaltaiset syötävät kasvinosat ja niistä valmistetut tuotteet)

Luomuelintarvikkeiden valmistuksessa huomioitavia asioita

- Sallitut lisäaineet (EU 2021/1165 Liite V Jakso A1, muutettu EU 2023/121)
- Valmistuksen apuaineet (EU 2021/ Liite V Jakso A2)
- Sallitut tavanomaiset ainesosat
- Aromi- ja valmisteiden käyttö
- Suola
- Hiiva
- Pesu- ja puhdistusaineet

Luomuelintarvikkeen koostumus 100 %:n Luomutuote?

Ainesosat:

Vesi

Luomuherne

Luomusianliha (6 %)

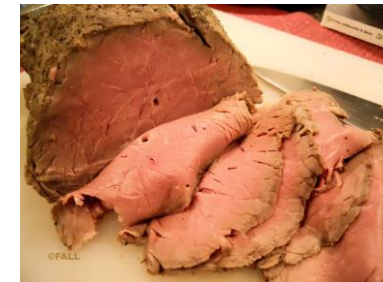
Suola

Maatalousperäisiä ainesosia;
luomuherne ja luomusianliha

Luomuelintarvikkeen koostumus

- > 50 % maatalousperäisiä ainesosia, lisäksi 95 % maatalousperäisistä ainesosien painosta luomua
 - Kasvi- ja eläintuotteet
 - Keruutuotannon tuotteet
 - Vettä ja keittosuolaa ei lasketa
- 5 % sallittuja tavanomaisia
 - Ainesosat, joita ei ole saatavilla luomuna
 - 889/2008 Liite IX – ns. positiivilista (voimassa 31.12.2023 asti)
 - 2021/1165 Liite V B osa (soveltaminen alkoi 1.1.2024)
 - Erillinen käyttölupa - ainesosalupa

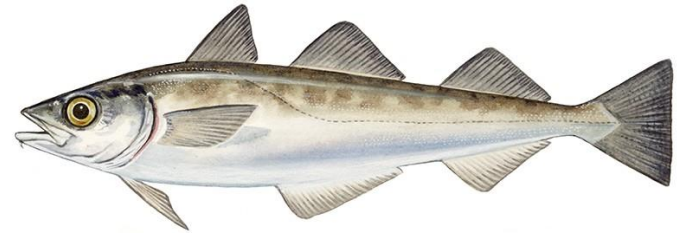
Sallitut muut kuin luomuainesosat

- Jalostamaton Amare-levä
 - *Eisenia bicyclis*
- Jalostamaton Hijike-levä
 - *Hizikia fusiforme*
- Pau d'arco – puun kuori
 - *Handroanthus impetiginosus*
- Kuivatut tai suolatut rakot ja suolet
- Gelatiini
- Maitomineraalijauhe / -neste
 - NaCl korvaaminen
- Luonnonvaraiset kalat ja vesieläimet

Luonnonvaraisesta metsästyksestä ja kalastuksesta saatavat tuotteet

- >50 % ainesosana luonnonvaraisesta metsästyksestä tai kalastuksesta saatu tuote
- Muut maatalousperäiset ainesosat luomua

Kala Bordelaiseen tapaan, luomukuorrute

Aineosat: Alaskan seitifilee (Theragra chalcogramma) 75 %, vesi, maissisemolina*, peruna*, rapsiöljy*, sipuli*, maissitärkkelys*, persilja*, suola, sokeri*, etikka*, happo (sitruunahappo) ja valkopippuri*.

*Luomu ainesosia

- Luomuainesosien % määrä ilmoitettava
- Tavanomainen tuote, jossa luomumaininnat -> luomuvälvönnän piirissä

Luonnonvaraisesta metsästyksestä ja kalastuksesta saatavat tuotteet

- Silakoita luomuöljyssä
- Riekkoa luomuyrttikastikkeessa
- Kuivattua hirvenpaistia ja luomupuolukkasurvosta
- Siikaa ja luomujuureksia
- Sardiineja luomuoliiviöljyssä
- Pohdittavaksi: voiko poro olla luomua?
- Uusi asetus; hirvieläimet mukana -> mahdollisesti poro ???

Lihapullia ja Luomulihapullia

- Ainesosat:

Luomunaudanliha,
luomusianliha,
luomukananmuna, vesi,
korppujauho (vehnäjäuho,
ruisjäuho, askorbiinihappo
(E 300)), suola

- Ainesosat:

Luomunaudanliha,
luomusianliha,
luomukananmuna, vesi,
luomukorppujauho
(luomuvehnäjäuho,
luomuruisjäuho,
askorbiinihappo (E 300)),
suola

Tavanomaiset, luomuainesosia sisältävät tuotteet

- >50 % maatalousperäisiä ainesosia
- <95 % maatalousperäisistä luomua

Tiikerikranssi

Ainesosat: luomukaurajauho, luomuvehnäjauho, luomusokeri, täysjyvävehnäjauho, kardemumma, suola, hiiva, vesi

Luonnonmukaisesti tuotettujen ainesosien kokonaisprosenttiosuus maatalousperäisten ainesosien kokonaismäärästä 72 %

-> tavanomainen tuote -> luomu ainesosat mainittu -> luomuvälvönnän piirissä

Luomu ja lisäaineet

■ Lisäaine

- Lisäaine on aina osa reseptiä, yksi valmistuksessa käytetty ainesosa
- Lisää elintarvikkeen turvallisuutta
- Parantaa rakennetta
- Tekee houkuttelevammaksi
- Parantaa makua
- Laadun säilyttäminen

Luomu ja lisäaineet

EU 2021/1165 Liite V Jakso A1

Luomusertifioituja:

- E322 Lesitiinit
- E392 Rosmariiniuutteet
- E 410* Johanneksenleipäpuujauhe
- E 412* Guarkumi
- E 414* Arabikumi
- E 417 Tarakumijauhe
- E 418 Gellaanikumi (sovelletaan 1.1.2026 alkaen)
- E 422 Glyseroli
- E 901 Mehiläisvaha
- E 903 Karnaubavaha
- E 968 Erytritoli

Muita rajoituksia:

- E322 Lesitiinit: Sallittu kasviperäisissä elintarvikkeissa, eläinperäisissä maitotuotteissa
- E 422 Glyseroli: vain kasviperäinen. Kasviuutteisiin, aromeihin, geelikapseleiden kosteudensäilyttäjäksi ja tablettien päällysteeksi
- E 553b Talkki: Eläinperäisten elintarvikkeiden osalta rajoitus makkaroiden pintakäsittelyyn
- E 903 Karnaubavaha: Makeist tuotteiden kiillotusaineena

* = lasketaan maatalousperäiseksi ainesosaksi

Maatalousperäisiin ainesosiin laskettavat lisäaineet

- E 160b Annattobiksiini, Annattonorbiksiini
- E 306 Tokoferolipitoinen uute
- E 322 Lesitiinit
- E 410 **Johanneksenleipäpuujauhe**
- E 412 **Guarkumi**
- E 414 **Arabikumi**
- E 440 pektiini

Luomu ja valmistuksen apuaineet

EU 2021/ Liite V Jakso A2

- Ei E-koodia
- Ainoastaan luonnonmukaisesta tuotannosta:
- Kasviöljyt
- Mehiläisvaha
- Karnaubavaha
- Etikkahappo / etikka
- Luomuna, jos saatavilla:
 - Humalauute
 - Mäntyhartsiuute

Luomu, aromiaineet ja -valmisteet

- Luomuaromiaineet ja -valmisteet
 - Luomusertifioitu -> todistus luomuisuudesta
 - Lasketaan mukaan tuotteen luomu maatalousperäisiin ainesosiin
- Luontaiset aromiaineet ja -valmisteet
 - Tuotespesifikaatio -> soveltuu luomutuotantoon
 - EU asetuksen 1334/2008 art. 16.4 vaatimukset
 - Ei lasketa luomumaatalousperäisiin ainesosiin

Luomu ja suolan käyttö

- Tavanomainen ruokasuola
 - Perusosana Natriumkloridi tai kaliumkloridi
- Luomusuola
 - Tuotantosäännöt työn alla
 - Sertifioitu -> todistus valmistajalta
 - Sallitut lisäaineet
 - (EU) 2021/1165 Liite V Jakso A1

Luomu ja hiivan käyttö

- Tavanomaisen hiivan käyttö sallittu
 - Tuotespesifikaatio / GMO-vakuutus -> todistu GMO-vapaudesta
- Luomuhiiva
 - Luomusertifioitu -> todistus luomuisuudesta
 - Hiivan ja hiivatuotteiden tuotannossa sallitut valmistuksen apuaineet ja muut tuotteet (EU 2018/848 Liite V, Osa C)

Vieraat aineet

- Joutuneet vahingossa elintarvikkeeseen
- Ympäristösaasteena
 - Kadmium
 - Lyijy
 - PCB
- Pilaantumisen seurauksena
 - Homemyrkyt
- Eläinjäämä ja torjunta-ainekäsittelyjäämä

Valmistusteknologia luomussa

- Miltei kaikki valmistusteknologia on sallittu
 - Biologiset
 - Fysikaaliset
 - Mekaaniset menetelmät

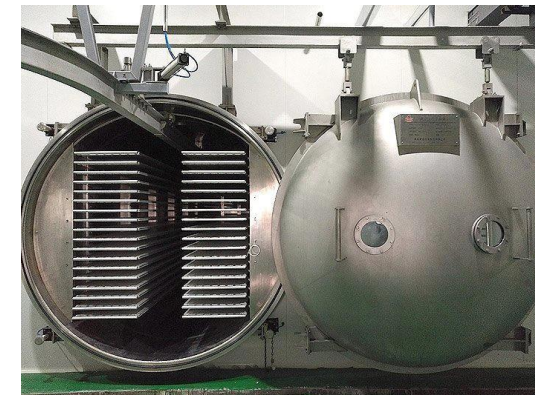

SUOLAUS

SUODATUS

TISLAUS

PAKKASKUIVAUS

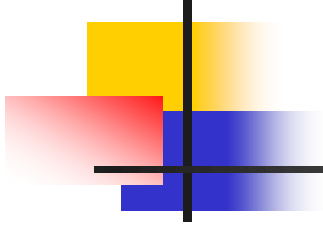
Valmistusteknologian rajoitteet ja kiellot

- GMO kiello
- Raaka-aineet
- Lisäaineet
- Valmistuksen apuaineet
- Ionisoivan säteilyn käyttö
- UV-säteily on sallittu

- Add back-kiello
- Lithothamnium calcareum -levä
- Nanotekniikka

Näkötekniikka

Ionisoiva säteily			Optinen säteily (aallonpituus, nm)					Mikro- ja radioaallot		Pieni-taajuiset kentät		
Kosminen säteily	Gamma-säteily	Röntgensäteily	Ultraviolettisäteily				Näkyvä valo eli "kirkasvalo"	Infrapuna-säteily eli lämpösäteily	Tutka	Televisio	Radio	Voimajohdot
			UVC 00-280	UVB	UVA							
					UVA 2	UVA1						
			280-320	320-340	340-400	400-780	780-1 000					

Erillinen GMO-todistus

- Mikro-orgaismeilla tuotetut lisäaineet
 - fermentaatiossa voi olla käytetty gmo:
 - E160 annatto
 - E 300 askorbiinihappo
 - E 330 sh
 - E415 ksantaanikumi
- Maitohappobakteerien avulla tuotettu
 - kasvualustana voi olla gmo-maissi:
 - E 270 maitohappo
- Entsyymien tuotannossa voi olla käytetyt mikro-organismit voi olla gmo:
 - Kymosiini (juuston valmistus)
 - Amylaasit (tärkkelyksen pilkkominen)
 - Invertaasit (makeisten valmistus, sokereiden hajotus)
 - Muut entsyymit
 - Pektinaasit (mehun valmistus)
- Tärkkelyksen lähteenä voi olla gmo:
 - Etanoli
- Eläinten ruokinnassa voi olla gmo rehua, entsyymit voi olla gmo:
 - Munanvalkuainen

Lithothamnium calcareum -levä

- Levä, joka sisältää paljon kalsiumia
- Tavanomaisena luomukasvimaitotuotteissa Saksassa -> tuotteeseen saatu lisättyä kalsiumia
 - Soija / Riisi / Kaura / Manteli
- Asia vietiin tuomioistuimeen -> EU:n tuomioistuimen tuomio kieltää Lithothamnium calcareum -levän käytön elintarvikkeiden täydentämiseen kalsiumilla
- Komissio kielsi myös luomu lithothamniumin käytön
 - EU 2018/848 art 15: Levien ja vesiviljeltyjen eläinten tuotantosäännöt

Ainesosat: kaurapohja (vesi, kaura* 10 %), rapsiöljy*, agavesiirappi* 2 %, matcha-jauhe* 0,4 %, merisuola, levä (lithothamnium calcareum), luontainen aromi *luomu

Water, peeled soybeans 9.4%, raw cane sugar, seaweed 0.4% (Lithothamnium Calcareum), sea salt

Luomu ja Pesu- ja puhdistusaineet

- Jalostus ja varastointitiloissa
- Sallittujen lista (EU) 2021/1165, Liite IV osa C
- Lista on komission työn alla
 - EGTOP arviointityöryhmä
- Soveltaminen 1.1.2024 -> 2026
- RV suositus; käytössä olevat kirjataan ylös

Luomuruokapalveluissa

- Ei luomuasetuksen soveltamisalan piirissä
 - Ammattikeittiöt saa kertoa luomusta vapaasti
- Luomun käytöstä kannattaa kertoa asiakkaille ja erottua kilpailijoista
- Asiakkaat haluavat tietää, mistä ruoka tulee ja miten se on tuotettu
- Asiakkaiden kysyntä ja kiinnostus luomusta ovat lisääntyneet
 - Asiakasta ei saa johtaa harhaan

Hankintalain mahdollisuudet – LUOMU voi olla hankintakriteeri

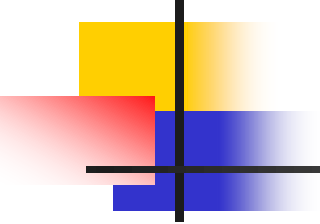
- 60 000 euro kynnyсарvo kilpailutukselle
 - Pienet toimijat
 - Paikalliset tuotteet – Lähiluomua
 - Erikoistuotteet
 - Tuotetestaukset ??
- Lyhyt logistiikkaketju
 - Vastuulliset hankinnat
 - Alueellinen / paikallinen yhteistyö kuljetuksissa, "vie mennessäs, tuo tullessas"

Luomusta kertominen

- Ruokalistoilla
 - Jatkuvasti käytössä
- Nettisivuilla
 - Jatkuvasti käytössä
- Linjastossa tai pöytästandeilla
 - Voi vaihdella päivittäin
- Henkilöstö voi kertoa asiakkaalle luomutuotteista tilauksen tai oston yhteydessä
- "Luomukasvislautanen" on eri asia kuin "Kasvislautanen", jossa on käytetty luomukesäkurpitsaa ja luomuperunaa

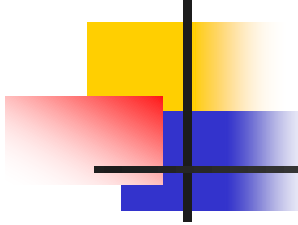

Luomutetaan ruokapalvelut

- 80/20...60/40...70/30...50/50...
- Tavanomaisia luomuaineesia sisältäviä tuotteita
- Runsaasti mahdollisuuksia
- Luomun %-osuus maatalousperäisten ainesosien kokonaismäärästä
- Ei saman ainesosan blendausta
- Luomussa sallitut lisää- ja tekniset apuaineet
- Aromi- ja aromiaineiden käyttö luomusääntöjen mukaan

Maanantai

Vihersalaatti
Jauhelihakastike
Peruna (kuoripäällinen)
Maito, rasvaton
Leipä, monivilja

Aterialla 80 % luomuna:

Maito, peruna, naudanjauheliha,
moniviljaleipä, vehnäjauho, sipuli

Menu

Maanantai

Vihersalaatti
Peruna*, kuoripäällinen
Jauhelihakastike*
Maito*, rasvaton
Moniviljaleipä*

*Luomua
80 %

Luomu ja ulosmyynti

Ammattikeittiöstä / Elintarvikehuoneistosta

Pakataan myyntiin -> Ruokaviraston valvontaan
Pakataan välitön myynti – osa ateriapalvelua